ІВАНІНА Т.В.
(Класичний приватний університет)

ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АФЕКТИВУ

Останнім часом у лінгвістиці помітно зріс інтерес до досліджень, у яких людський фактор посідає домінуючу позицію. Вчені намагаються зрозуміти природу мови, виходячи з розуміння людини та її внутрішнього світу, приділяючи особливу увагу особливостям емоційної картини та засобам її мовної концептуалізації.

Одним із важливих при цьому вважається прагматичний критерій, на якому базується класифікація словесних символів на афективні (affective) та епістемологічні (epistemological) (E.Ochs) . Афективність, здатність людини до вияву бурхливої короткочасної емоції як реакції на певне подразнення, відображається в мові у категорії оцінки [Селіванова 2006, с.48].

Хоча афективність упродовж тривалого часу залишається предметом уваги багатьох лінгвістів, проте немає прийнятої точки зору на це лінгвістичне явище. Тому *мета* цього дослідження полягає в систематизації досліджень у визначенні афективів та визначенні основних лінгвістичних напрямків його дослідження. *Предметом* аналізу виступають афективи як вербальні засоби вираження прагматичного аспекту.

У центрі нашого дослідження перебувають семантичні поля, що відповідають афективам. До складу такого поля включаються слова, що несуть інформацію про ціннісне ставлення до світу. На думку В.І. Шаховського афективам притаманна багаторазово прихована раціональна інформація, яка глибоко "занурилась" у "емоційну оболонку" [Шаховский 1990, с.195]. Досліджуючи словотворчий процес, Т.І. Вендіна вважає що оцінки-афективи – це слова, що відбивають почуттєвий етап сприйняття предметів та явищ зовнішнього світу [цит. за Санниковою 2005, с.342]. З цією думкою погоджується Ф.Б.Альбрехт, конкретизуючи, що афектив – це слово з конотативною домінантою. Проте дослідниця С.М.Єршова розрізняючи декілька статусів емотивності у слові відносить афектив не до емотивної конотації (емотивні семи поза межами логічно-предметного компонента семантики слова), а до емотивного значення, вважаючи слова-афективи конституантами емотивного компоненту слова [Єршова 2003, с.139].

Але не кожне емоційне слово можна назвати афективом. Так, Х.Шухардт досліджує афективи у своїй емоційній гіпотезі походження мови як емоційні вигуки-оклики, тобто перші мовні утворення, протиставляючи їх вербально-ментальним експлетивам [цит. за Шаховським 2005, с.173]. Усі афективи (вербальні та авербальні) викликають у комунікантів однакові закодовані в них емоційні рефлекси, таким чином модулюючи емоції реципієнтів збоку продуцента повідомлення і можливості виховання культури емоцій [цит. за Шаховським 2005, с.195].

Такої ж точки зору дотримується дослідниця Л.А. Калімулліна, приймаючи до уваги 1) характер співвідношення емотивного змісту з денотативним; сигніфікативного і конотативного макрокомпонентів значення; 2) специфику функцій, яку виконують емотивні лексеми. Вона розподіляє емотивну лексику на три групи, відводячи перше місце 1) емотивам-афективам, 2) лексичним одиницям на позначення емоцій (ЛО, які здійснюють понятійну категоризацію внутрішніх переживань) та 3) емотивам-експресивам (конотативам) (емотивність виступає у вигляді співзначення, особливий емоційним колоритом і реалізується у сфері конотації, тобто опосередкована ментальними процесами емоція). При цьому емотивами-афективами вона визначає мовні одиниці, значення яких вичерпується відтворенням емоційного стану, відношення суб'єкта мовлення, а саме вигуки, інвективи (лайливі слова) та ін. [Калимуллина 2006, с. 156].

С.Б. Ізакова розглядає *емотиви-афективи як* слова з емотивним значенням: лексичні, фразеологічні, синтаксичні конструкції, вигуки, які виражають відношення мовця в мові, та протиставляє їх *емотивам-номінативам,* які є засобом відображення і семантичної категоризації різних видів емоцій, виконуючи класифікаційно-номінативну функцію.

Таким чином, в рамках лексикоцентричного напрямку афектив розглядається як лексична одиниця, що є засобом відображення семантичної категоризації різних видів емоцій, та як емоційний вигук.

Афектив також розглядається як знак певної емоції, являючи собою разом із словами-номінантами, словами-експресивами та дескриптивними структурами один із засобів вербалізації емоційних *концептів*. Він являє собою емоційний посилювач, що адресується до ціннісних настанов аудиторії та здатний приписувати оратору цілий ряд особистісних якостей: мудрість, моральну силу, толерантність, співчуття[Политическая психология 2003,с. 163].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики дослідження афективу в цьому аспекті здійснюється в рамках політичного дискурсу. Так, І.В. Самаріна, розглядаючи це мовне явище, досліджує саме політичний афектив і визначає його як лінгвістичну одиницю, яка відбиває політичні цінності (*liberalism, liberty, democracy, freedom, human rights, social justice, rule of law*) [Самарина 2006, с.217]. Ці слова містять в собі в приховану ідеологічну оцінність позитивного чи негативного характеру та здійснюють сугестивний вплив на слухачів, частково блокуючи їх раціональну свідомість.

Отже, афективи виконують роль ключових слів, які дозволяють "навантажувати" образ емоційними апеляціями в бажаному для оратора аспекті. Вони викликають однозначну реакцію масової аудиторії; це абстрактні поняття, значення яких може мінятися в залежності від загального політичного контексту.

Такі афективи можна розподілити за морфологічним критерієм:

1) іменники (force, strength, rightness, victory, prosperity, etc.);
2) прикметники (focused, determined, right, effective, transparent, great, good, bright, promising, positive, progressive, successful, etc.);
3) дієсловами та дієслівними словосполученнями (to win, to set up, to be able to, can, will, to make progress, to protect, to defend, etc.) [Самарина 2006, с. 215].

У цьому напрямку надзвичайно цінним є досвід, накопичений сучасною російською семіотикою, зокрема науковою школою О.С. Шейгал. Вихідні позиції зводяться до виокремлення основних параметрів структурування лінгвосеміотичного простору [Шейгал 2004, с.97], де політичний афектив аналізується як один із різновидів вербальних політичних знаків. Класифікацію таких знаків запропонував М.Едельман, розподіляючи їх на *референтні* (referential symbols) і *знаки-конденсати (condensation symbols*) [Edelman1964, с.98]. На думку Д.Болінджера та Д. Грина знакам-конденсатам відповідають назви „заряджена лексика" (loaded words) [Bolinger 1980, с.156], „гарні" і „погані" ярлики (good and bad labels) [Green 2000, с.135], „навантажена мова" для позначення мовних засобів, які характеризуються наявністю широкого спектру конденсованих значеннєвих, емотивних та ідейно-політичних конотацій.

Т. М. Бережна пропонує подальший поділ *знаків-конденсатів* на *загальні афективи і політичні афективи.* До першої групи („загальних афективів") належать лексичні одиниці, які апелюють до загальнолюдських цінностей (гідність, милосердя, мрія, ідеали, істина, духовність, патріотизм, згода, гордість). До другої дослідниця відносить одиниці, які виражають політичні поняття (воля, прогрес, національні інтереси, демократія, самовизначення, колоніалізм, імперіалізм, експлуатація, репресії, расизм) [Бережная 1988, с.136].

На думку Д. Грейбер, значимість політичних афективів у політичній комунікації зумовлена їхньою здатністю:

– викликати багаті образні асоціації, видобувати з пам'яті яскраві картинки минулого досвіду;

– активізувати сильні емоції, провокувати бажану реакцію і тим самим служити сильним мобілізуючим засобом;

– забезпечувати швидку категоризацію поняття, пропускаючи його через той чи інший "оцінний фільтр;

– бути ефективним позначенням складних політичних реалій, що значно полегшує процес комунікації [Graber 1976, с. 291-294].

Відзначені властивості політичних афективів сприяють широкому використанню цих слів-гасел і ключових слів. Слова-гасла призначені для висування на передній план в агітаційних цілях актуальних політичних реалій. Під ключовими словами, услід за визначенням Р. Бахема, розуміємо „ядерні слова політичних доктрин, парольні слова політичних угруповань " [Bachem 1979, с.63].

Дослідження афективну на матеріалі британських і американських енциклопедичних малоформатних політико-біографічних текстах (далі МПТ) [Іваніна 2006, с.57-59], показали актуалізацію спільних політичних афективів: leadership – „лідерство"; cooperation – „співпраця"; power – "влада". Етноспецифічними афективами в британському енциклопедичному МПТ є "міцність", що втілюється в прикметнику strong, і є спробою переконати читача в тому, що саме цей політичний лідер приведе країну до розквіту. Для американського енциклопедичного МПТ важливими виявились такі афективи: struggle – „боротьба" (превалює меліоративність); patriotism – „патріотизм"; paternalism – „патерналізм" В американському енциклопедичному МПТ подається характеристика політика: через його особистісні риси, через образ країни, через застосування лексеми „nation" – „народ" при характеристиці політичного діяча. В британському енциклопедичному МПТ використовується більше лексики, яка дає загальну оцінку діяльності політичного діяча, ніж в американській лінгвотрадиції.

Отже, політичні афективи є головним мовленнєвим засобом реалізації тактики формування лідерських якостей політика в очах масового реципієнта за допомогою створення позитивного відношення до політика, його партії, дій, рішень [Самарина 2006, с.217].

Іншим напрямком дослідження афективу є його визначення Ч.Філлмором в рамках типологічної теорії значення відмінків як одного із шести констант відмінкових закінчень (агентив, афектив, об'єктив, інструментатив, комплетив, локатив) [Филлмор 1981, с.370]. Афектив із належать до синтаксичних відмінків.

Приймаючи до уваги різні концепції аналізу афективу можна виділити декілька основних напрямків його дослідження:

1. Лексикоцентричний напрямок, в рамках якого афектив визнається основним експонентом емоцій і належить до емотивного фонду.

2. В рамках *лінгвосеміотичного підходу* головна увага приділяється афективам як мовним одиницям, які характеризуються ідеологічною спрямованістю, колективними і індивідуальними асоціаціями, які мають емоційну значущість для мовця; отже, як лінгвосеміотична категорія афектив реалізується в політичному дискурсі.

3. Граматичний напрямок передбачає розгляд афективу в рамках типологічної теорії значення відмінків, тобто являє собою функціональну категорію і відтворюється широким колом граматичних засобів.

Література

Бережная Т.М. Президентская риторика в системе пропагандистского манипулирования общественным сознанием // Язык и стиль буржуазной пропаганды. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1988. – С.135-166. *Ершова* С.Н. Категория эмотивности в жанре дневник (эмотивность на лексическом уровне в "Грасском дневнике" Г.Н.Кузнецовой) / С.Н.Ершова // II Международные Бодуэновские чтения: Казанская лингвистическая школа: традиции и современность . Под общ. ред. К.Р.Галиуллина, Г.А.Николаева.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2003.– Т. 1.- С.139-142. *Іваніна* Т.В. Британський малоформатний політико-біографічний текст: структурно-семіотичний підхід // Тези доповідей Всеукраїнського наукового форуму „Сучасна англістика: Стереотипність і творчість”. – Харків: Торсінг Плюс, 2006. – С. 57 – 59. *Калимуллина* Лариса Айратовна Семантическое поле эмотивности в русском языке: диахронический аспект (с привлечением материала славянских языков): Монография. – Уфа: РИО БашГУ, 2006. – 344 с. *Политическая* психология: Учебное пособие для вузов / Под общей ред. А.А. Деркача, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева" – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 324 с. *Самарина*, И.В. Дискурсивные стратегии создания круга "своих" и круга "чужих" в политическом дискурсе / И.В. Самарина. // Личность, речь и юридическая практика: Межвузовский сборник научных трудов. - Ростов н/Д: Изд-во ДЮИ, 2006. - Вып. 9. – С. 68-81. *Самарина* И.В. Прагмалингвистическое исследование речевой деятельности политиков по коммуникативным стратегиям «создания круга своих и круга чужих» // Вестник СамГУ. – 2006. - № 8 (48) –С. 213-219. *Селіванова* О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с. *Филлмор* Ч. Дело о падеже // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1981. – С. 369-395. *Шаховский* В.И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность // Коммуникативные аспекты значения. – Волгоград: Волгр. пед. ин-т, 1990. – С. 65-75. *Шейгал* Е.И. Семиотика политического дискурса. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2004. – 326 с. *Bachem* R. Einführung in die Anhalyse politische Texte. – München: Olderbourg, 1979. – 186 s. *Bolinger* D. Language – the Loaded Weapon: the Use and Abuse of Language Today. – London and New York: Longman, 1980. – 214 p. *Green* D. Shaping Political Consciousness. The Language of Politics in America: from McKinley to Reagan. – Cornell University Press, 2000. – 270 pp. *Graber* D.A. Verbal Behaviour and Politics. Urbana: Univ. Of Illinois Press, 1976. – 361 p. *Edelman* M. The Symbolic Uses of Politics. Urbana: University of Illinois Press, 1964. – 164 p.

ІВАСЮТА О.Б.
(Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка)

ПРОБЛЕМА СИМВОЛУ ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Незмінно впродовж століть поняття символу бентежить наукові уми. Дискусії тривають у філософії та лінгвістиці, естетиці і психології, теології і семіотиці, а також в інших галузях, що розвиваються на перетині цих наук з іншими. Метою даної статті є дослідження теоретичних підходів до вивчення символу та проблеми його інтерпритації. Незважаючи на ілюзію зрозумілості, поняття символу є одним із найбільш неоднозначних для розуміння. Однак він є одним з центральних понять філософії, естетики, філології, без нього неможливо побудувати ні теорію мови, ні теорію пізнання. Тож об´єктом розгляду є природа символу в лінгвістичному та філософському підходах.

В лінгвістичній літературі у різних авторів знаходимо різні тлумачення символу. З багаточисельних визначень символу найбільш відповідним видається семіотичне визначення, бо семіотика як загальнонаукова дисципліна дає визначення будь-яких знакових концептів. В «Енциклопедичному словнику семіотики» терміном «символ» позначають два основні поняття: 1) у формально-семіотичному і формально-логічному сенсі це: а) знак, породжений встановленням зв'язку між означуючим і